

Személyes gondolatok

BÁN FERENC KIÁLLÍTÁSÁNAK
MEGNYITÓJÁRA ÉS A RÓLA KÉSZÜLT
MONOGRÁFIA BEMUTATÓJÁRA

2015. OKTÓBER 7.
FUGA ÉPÍTÉSZETI KÖZPONT

Tisztelt Egybegyűlte! Öröm ez a mai este. Miközben nagy megtiszteltetés hogy itt lehetek, mégis izgulok. Izgagtottságomnak két oka is van.

Az egyik belső. Nehezen találok a szavakat, és főleg a helyes mértéket. Pedig pályatársként Bán Ferit (mert azt hiszem legtöbbször így szólítják őt) jól ismerve tudom ki Ő, csak úgy vagyok kicsit, mint Szent Ágoston az idő fogalmával: „Ha senki sem kérdezi; tudom, ha kérdik tőlem, s meg akarom magyarázni; nem tudom...”.

Legszívesebben hallgatnék pár percet. A közös csendnek talán nagyobb ereje lenne, mint a beszédnek, és az is lehet, hogy mindannyiunk épülésére szolgálna.

A másik külső ok, már-már félelem. A Vallo-mások építészeti portré-sorozat „Bán Ferenc” kötetében ezt olvastam: „A hallgatni tudás kevesek kiváltsága. A fecsegő ember munkájában is szeretlen. Az építészet nem tűri a fecsegést.” Az idézet tőle való, és én igyekszem megfelelni elvárásainak. Úgy döntöttem ezért, hogy rövid leszek és tartózkodni fogok a direkt minősítésektől – inkább csak személyes érzéseimet osztom meg Önökkel.

Mindenekelőtt azt, hogy ennek a „pálya”-társ szónak nagyon megörültem. Eszembe juttatta Alessandro Baricco *Történet* című könyvét, ezt a remek stílusban megírt, megható regényt, melyben lépten-nyomon saját sorsunkra ismerhetünk. A sorok közül megállíthatatlanul mély és valódi optimizmus, életöröm sugárzik, ami annál inkább is feltűnő, mert a *Történet* első megközelítésben egyáltalán nem vidám. Inkább szomorkás, elgondolkodtató. Ebben a jó értelmű feszültségben aztán szépen, lassan és finoman kibontakozik a mondanivaló a párhuzamokról, a rend és szabadság látszólagos ellentétéről, a „pálya” természetéről, amin akaratlanul is mindannyian futjuk köreinket.

Baricco regényének főhőse, Ultimo Parri nehéz, ám varázslatos világba született. Átélté a huszadik század elejének rettenetes háborúit, családi tragédiákat, lényéből mégsem hunyt ki a szerelem és lelkeben határtalan maradt az emberi alkotó elme iránti csodálat. Lenyűgözte az autók már-már eszményivé emelt tökéletessége, a sebesség- és versenyszünet, így egész élete az „igazi” versenypálya megtalálásáról, végsősoron a világban való rendteremtés vágyáról szólt.

Úgy vélem ez a keresgélés sokunk sorsa, gyakran konfliktusok eredője, hiszen a világ létező rendje nem feltétlenül azonos a mi saját, személyes rend iránt érzett vágyainkkal. Létezik ugyan szabályos pályák és utak, de új nézőponthoz, egyéni meglátásokhoz a kitaposott utakról való letérés vezet. Az út metaforája ezért foglalkoztatja évezredek óta a gondolkodókat keleti és a nyugati filozófiában egyaránt.

Útkeresés

Ultimo, a regény főhőse az utakról így gondolkodik: „Az ovális pályán a lovak futnak. Az autók úton haladnak és az utak a világ körül. És végtelenül sok a kanyar, melyet mind megtehetnek. El tudod képzelni ezt a csodát? ... Akkor most szabadítsd meg az utat a világtól. A fáktól, melyeknek nekiütközhetsz, az utakon haladó emberektől, a beláthatatlan útkereszteződésektől, a jövő-menő kocsiktól, a portól és zűrzavartól. Csak a csodát lásd, a letisztult, teret és időt átszelő gesztust, az ember kezét a kormányon, mely újrajazolja az út nyomát és beteljesíti azt. És helyezd el a semmi közepén... Indítsd be a motort és vágj neki. És körözz. Körözz mindaddig, amíg valamennyi kanyar el nem tűnik, egyetlen, egyazon pontban kezdődő és végződő gesztussá nem zsugorodik, mely önmagába vész. Akkor meglátod majd a tökéletes kört, a zárt és tökéletes kört. Az egész életed abban a körben. De a kör benned, az agyadban van, nem a valóságban. Csak benned létezik.”

Ha Ultimo építész lett volna, bizonyára a helyteremtés iránti szenvedély lengte volna be egész életét. És kereste, talán meg is találta volna a tökéletes házat...

A tökéletes ház

Talán százszor is megtettem azt az utat Nyíregyházára menet. Sztráda helyett szeretek kacskaringós régi országutakon autózni, egyedül, lassan, a tájat – és persze az utat is figyelve. Amikor Bodrogkeresztúr felől Tokaj felé közelítve az aszfaltsáv harmadszor is a folyó mellé simul, különleges hely tárul elénk. Balról a folyót rövid időre az uszályrakodó hatalmas rézsúje takarja, tetején elhagyottnak tűnő acél monstrum. Bizarr látvány, ahogy a hozzá vezető út a folyó fölött semmibe vész... Jobbról a zsidó-temető szürke, monoton betonfala magasodik. A fal folytatásában is fal, új, magas, szürke, beton. Feri háza. Első pillantásra barátságatlannak tűnik. Amikor azután felkelti kíváncsiságunkat a fal mögül kikandikáló hófehér konstrukció, enyhül és szelíddé válik

Fotó: Máté Gábor

a kép. A kapuhoz kis híd vezet, az ajtó résnyire nyitva, diszkréten hívogat. Kézfogás. Belépve barátságos kert, a hétköznapi élet elmaradhatatlan eszközeivel, magától értetődő természetességgel. A kertbe, majd tovább, széles üvegsávon át a dús zöld növényzettel egybeolvadó belső térbe jutva határtalan nyitottság és nyugalom érzete. Csend és szabadság.

És megint eszembe jut Baricco: „Írni sokat írtam. De az írás a csend szofisztikált formája.” Lehet, hogy a ház is – teszem hozzá, és ha tehetném itt el is hallgatnék.

Mégis muszáj még valamit mondanom erről a különleges házról, ami feltűnően paradox helyzetet teremt azáltal, hogy egyszerre végtelenül zárt és végtelenül nyitott is. A Bodrogra rácsodálkozó lebegő tető alatti két gubó-forma a játék komolyságának manifesztuma, a szárnyaló képzelet megtestesülése, az organikus ... de ez így túl bonyolult, már-már tudátlékos megállapítás. Fecsegés.

Megpróbálom egyszerűbben. Úgy képelem, ezek a jólesően ösztönös és öntörvényű szabad formák az építész jókedvében születtek. Nem hordoznak semmilyen üzenetet, de jelentésük van, bizonyára többféle is. Nekem úgy tűnik igen fontos feladatot, már-már küldetést teljesítenek: ez az unokák játszó- és alvóhelye, ahol jól érezhetik magukat! Ahol együtt lehetnek, ahol szárnyalhat a fantáziájuk, ami inspirálhatja képzeletüket. Milyen szép és emberi! Ilyen egyszerű lenne az építészet?

Eközben a ház valójában nagyon is hagyománytisztelő - ez a megállapítás talán disszonánsnak tűnhet, pedig alapmozdulataiban bizonyosan hagyományos. Egy, az utcavonalra merőlegesen álló hosszúka tömeg a „nagy ház”, vele szemben egy kisebb tömeg a „kis ház”, éppen úgy, mint a falusi portákon lenni szokott. Nem a felszín, a formák, hanem a működési logika szintjén azonosul a tájra jellemző évszázados tradícióval. Egyszerre racionális és érzelmes, fegyelmezett és felszabadult, szerethetően arányos, a szó legteljesebb értelmében. Ékes bizonyítéka annak, hogy a szabályosság nem feltétlenül egyformaságot jelent.

És ekkor arra gondolok, hogy a ház rendre olyan, mint a gazdája. És arra, milyen fáradságos és hosszú az út, ami rendet teremt az életünkben, mennyi türelem, vívódás, megértés és tolerancia szükséges egy ennyire letisztult építészet megszületéséhez.

Kiállítás

Itt, a kiállítótér egyik falán képek, rajzok, többnyire kézzel papírra vetett gondolatok sorakoznak. Távolról nagy tájkép az egész, a részletekre közelítve finom karcolatok. Ezek egyike sem öncélú grafika, és bár kivételes grafikai képességű alkotójuk okán akár önálló művekként is értelmezhetők lennének, sokkal inkább a gondolkodás eszközei. Legtöbbjük eredeti, azaz nem másolat. Az egyszeri és megismételhetetlen születés pillanatának megidézésére alkalmas képek. Az építészet képei, sajátos „beszélgető-

társak” a tervezés folyamatában. A tény, hogy nincsenek üveglap mögé préselve, természetes és barátságos helyzetet teremt: térhez jut a papír, levegőhöz a vonal, tapintásnyi közelségbe a gondolat. Éppen úgy, mint a rajzasztalon.

A szemközti falon az alkotótársak, tanítványok tablói sorakoznak egymás mellett. Csak látszólagos ez a szembenállás. Kis vizsgálódás után felfedezhetjük az itt is ott is felbukkanó áthatásokat, az együttgondolkodás, a közös munka nyomait. Tanúi lehetünk új építész egyéniségek kibontakozásának, a generációk egymásra épülésének, a közös út során szerzett tapasztalatok kiteljesedésének. Az építészet közösségi műfaj, minden pillanatában.

Könyv

A könyvespolcok némelyikén már helyet követel magának Szabó Levente „Bán Ferenc építésze” című könyve. A TERC kiadó gondozásában, a Magyar Művészeti Akadémia és a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával készült angol/magyar nyelvű album egy tervezett építészeti sorozat első darabja. Ennek a munkának különleges értéke, hogy az építész életművének metodikailag újszerű összegyűjtésén és rendszerezésén túl egy sajátos korrajz felvázolására is

kísérletet tesz, hazai és nemzetközi összefüggésben. Párhuzamosan vizsgálja az építészet társadalmi szerepét, az építészeti kultúra – ide értve az építés kultúráját is – szempontjait és az építészetelmélet, a kritika reakcióit, hatásait. A szerző a hatalmas kiterjedésű életmű teljes bemutatására természetesen nem vállalkozhatott. A szinte végtelen számú építészeti rajz éppen úgy meghaladja egy monográfia kereteit, mint ahogy nem lehetséges valamennyi megvalósult épület részletes bemutatása sem. A könyv öt, gondosan egymáshoz illesztett tematikus fejezetből áll és alkot koherens egészet. A válogatás és rendszerezés rendkívül körültekintő és céltudatos. Az elmúlt évtizedekben megjelent, többnyire interjúkon vagy építészettörténeti aspektuson alapuló monográfiáktól eltérően a könyv az építész egyes korszakainak, kiválasztott épületeinek épületkritikai módszertanra épülő elemzéseivel közelít. Nem könnyű olvasmány, megállapításai azonban igényesek és pontosak, a bőséges képi illusztráció pedig előzékenyen oldja a szöveges részek feszességét.

Ajánlom szíves figyelmükbe! A kiállítást ezenel megnyitom és a könyvvel együtt szeretettel ajánlom mindazoknak, akik közelebb szeretnének kerülni a tiszta építészet megértéséhez. Köszönöm megtisztelő figyelmüket!

Balázs Mihály DLA

